

Neutralitatea României și drumul său spre război reflectate în *Cartea roșie Austro-Ungară**

Mihai Tudosă*

Abstract: Based on the studying of *The Austro-Hungarian red book*, a wartime pamphlet containing telegraphic messages sent by Austro-Hungarian diplomats in 1914-1916 and its corroboration with other contemporary sources, the current study offers a new, greater extent perspective about the Romanian neutrality and its path to war. Its main characteristics are depicting how good the Central Powers espionage was organised and how well it functioned (as the diplomats knew very well, sometimes in detail, about the Romanian secret talks with the Entente) and to give insights on several important events from Romania's neutrality from the first crown council during the July crisis to its first days of war, sometimes with extensive descriptions about the evolution of Romanian key figures like Ionel Brătianu, kings Carol I and Ferdinand, queens Elisabeth and Mary or Titu Maiorescu.

Keywords: Ottokar Czernin, Count Leopold Berchtold, Baron Burian von Rajecz, Ionel Brătianu, Constantin Stere, Carol I, Ferdinand I of Romania, Alexandru Marghiloman, Romanian neutrality, Romanian war declaration, diplomatic telegrams, Central Powers espionage, war preparations, Romanian army mobilisation.

Scopul acestui studiu este valorizarea broșurii de război cu titlul *Cartea roșie Austro-Ungară*, care conține documente diplomatice referitoare la neutralitatea și primele zile de război ale României. Prin analiza sa comparată cu lucrări speciale și surse de epocă (în majoritate, memoriile și jurnalele ale mai multor personalități politico-militare din România, dintre care unele se referă direct sau indirect la evenimente și personaje prezentate în broșură), documentul menționat poate oferi o perspectivă nouă, mai cuprinzătoare, asupra perioadei și deciziilor care au pavat calea către război a Vechiului Regat.

Solidificarea relațiilor dintre România și Austro-Ungaria nu poate fi considerată un eveniment desfășurat natural, ci mai degrabă un rezultat al medierii Germaniei, care crează astfel încă o alianță improbabilă (asemănătoare în alcătuire și esență celei dintre italieni și austro-ungari), sperând că ura față de inamicul comun (Rusia) va rezolva, măcar parțial, problema populației românești din Dubla

* muzeograf, Complexul Muzeal Național Neamț, email: tudosa_m95@yahoo.com

*Acest studiu este în curs de publicare, în limba engleză, în revista „East European Journal of Diplomatic History”, Iași, nr. 8/2021. Am găsit de cuviință publicarea sa și în limba română, pentru a extinde paleta de potențiali cititori.

Monarhie. Astfel, Bismarck sfătuisă Viena să cultive ideea alianței cu Regatul României, a cărei cheie principală era constituită din atitudinea maghiară față de românii din zona lor de jurisdicție, ceea ce ar fi constituit o strategie deosebit de eficientă în contracararea pericolului unei alianțe româno-ruse care ar fi putut conduce la anexarea Transilvaniei¹. Din perspectiva românească, dinastia germană aflată la cârma țării și amintirea colaborării cu Rusia din timpul războiului din 1877-1878 alimentase un puternic curent slavofob, parte a reconfigurării mitologiei naționale a *Zidului de apărare*, comun la început statelor apostolice și adoptat inițial în spațiul românesc de către pașoptiști: „Nu czarul Rusiei i-a așezat la Dunăre pentru a fi santinela totdeauna trează a lumii civilizate, ci cel mai mare Împărat al Romei-Traian. Aceasta este politica românească, o alta nu există și nici nu poate exista”².

Germanii făcuseră clară pentru români ideea că *drumul spre Berlin trece pe la Viena*, astfel încât România a devenit avanpostul avansat al Triplei Alianțe³, iar planurile sale militare oficiale, fortificațiile și achizițiile strategice au fost, în marea lor majoritate, efectuate în colaborare cu aliații germani și austro-ungari. Evenimentele precum incidentul diplomatic petrecut cu ocazia dezvelirii statuii lui Ștefan cel Mare din Iași, războiul economic româno-austro-ungar și Memorandumul menținuseră o oarecare tensiune între cei doi vecini, însă nu avuseseră puterea de a afecta substanțial alianța. De altfel, suportul statului român către românii din afara granițelor sale era unul preponderent cultural, nu politic, România fiind singurul stat balcanic care nu finanțase organizații secrete de natură subversivă sau teroristă⁴. Mai mult, în vara anului 1914, majoritatea politicianilor români din București își sfătuiseră omologii transilvăneni să manifeste credință către împăratul Franz Joseph, câțiva deputați români din Parlamentul de la Budapesta și politicianul rusofob originar din Basarabia Constantin Stere ținând discursuri mobilizatoare în care afirmaseră că românii de pe ambele părți ale Carpaților își vor dovedi calitățile etno-naționale prin lupta comună contra inamicului rus⁵.

¹ *Der Reichskanzler von Caprivi an den Botschafter in Wien Prinzen Heinrich VII. Reuß*, Berlin, den 26. März 1891, în Johannes Lepsius et al. (Hg.), *Die Große Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914. Sammlung der Diplomatischen Akten des Auswärtigen Amtes*, 7. Band, *Die Anfänge des Neuen Kurses*, I, *Der Russische Draht*, Berlin, Deutsche Verlagsgesellschaft für Politik und Geschichte, 1924, p. 158-159.

² Dimitrie A. Sturdza, *Europa, Rusia și România. Studiu etnic și politic*, București, Editura Etnologică, 2005, p. 60.

³ Rudolf Dinu, „*Aliatul inamic*”. *România și chestiunea războiului contra Puterilor Centrale*, în Francesco Guida (coord.), *Marele război și Europa danubiano-balcanică*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, Editura Academiei Române, 2016, p. 52.

⁴ Richard C. Hall, *Bulgaria, Romania, and Greece*, în Richard F. Hamilton, Holger H. Hewig (eds.), *The Origins of World War I*, Cambridge University Press, 2003, p. 396-397.

⁵ Constantin Stere, *Marele Răsboiu și politica României*, București, Atelierele Societății Anonime „Poporul”, 1918, p. 255; Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din Răsboiu*, vol. I, *Neutralitatea (1914-1916)*, București, Institutul de arte grafice și editură „Apollo”, 1937, p. 63.

Disfuncționalitățile majore în alianța dintre România și Dubla Monarhie au început în timpul Crizei Bosniace, înrăutățindu-se și mai mult în 1913⁶, politica vieneză fiind filo-bulgară, anti-sârbă și implicit anti-română. Generalul Alexandru Averescu menționa că, în timpul retragerii trupelor române din Bulgaria după încheierea celui de-al Doilea Război Balcanic, soldații săi cântau cântece patriotice despre unirea cu Transilvania și îi strigau „De acum să ne duci în Ardeal, Domnule General!”⁷. Momentul de cotitură reprezentat de evenimentele din 1913 se reflectă și în cadrul unui document din *Cartea roșie*, mai exact în relatarea unei discuții dintre regele Carol și ministrul Czernin de dinaintea Consiliului de Coroană, în care suveranul i-a spus că i-ar face mare plăcere să meargă la război alături de Austro-Ungaria, însă în ultimul an se schimbaseră atât de multe lucruri, încât se vede nevoit să nu respecte tratatul secret încheiat cu aceștia, însă garantează neutralitatea României, indiferent de statele care se vor fi implicat mai devreme sau mai târziu în conflict⁸.

Broșura a cărui studiu a stat la baza alcătuirii studiului de față (*Cartea roșie Austro-Ungară. Documente diplomatice referitoare la relațiunile dintre Austro-Ungaria și România în perioada dela 22 Iulie 1914 până la 27 August 1916*), face parte din seria așa-ziselor *cărți colorate*, care cuprind colecții de documente diplomatice editate în contexte internaționale specifice, cu scopul de a justifica acțiunile respectivelor guverne. Publicate sporadic pe parcursul secolului al XIX-lea, în special de către britanici, majoritatea statelor combatante au recurs la editarea unor astfel de lucrări după intrarea lor în Marele Război; astfel, cele publicate de către britanici se numesc *cărți albastre*, cele germane-*albe*, austro-ungare-*roșii*, franceze-*galbene* etc. Cele britanice erau considerate superioare tuturor celorlalte, deși, în mod firesc, ridicau suspiciuni cu privire la omiterea de la publicare a unor documente de natură să îi pună într-o lumină proastă⁹. O altă *carte roșie* austro-ungară publicată în limba română, cuprinzând documente referitoare la intrarea Austro-Ungariei în război, fusese publicată la Viena în 1915 ca *ediție populară*¹⁰, cel mai probabil cu scopul de a fi lecturată de către românii care trăiau pe ambele părți ale Carpaților.

Broșura studiată a fost publicată la Editura „Regele Carol” din București, cel mai probabil cu finanțare de la ocupanții germani/austro-ungari ai Capitalei, după cum sugerează alte lucrări publicate la aceeași editură, precum impresiile unui

⁶ Rudolf Dinu, *op. cit.*, p. 55-56.

⁷ Alexandru Averescu, *op. cit.*, p. 22.

⁸ *Contele Ottokar Czernin către contele Berchtold*, Sinaia, 28 Iulie 1914, în *Cartea roșie Austro-Ungară. Documente diplomatice referitoare la relațiunile dintre Austro-Ungaria și România în perioada dela 22 Iulie 1914 până la 27 August 1916*, București, Editura „Regele Carol” 1917, p. 5.

⁹ Edmund von Mach, *Introduction*, în *Official Diplomatic Documents Relating to the Outbreak of the European War. With photographic reproductions of official editions of the documents (blue, white, yellow, etc., books) published by the governments of Austria-Hungary, Belgium, France, Germany, Great Britain, Russia and Serbia*, New York, The Macmillan Company, 1916, p. V-VI.

¹⁰ *Cartea roșie austro-ungară. Acte diplomatice, istorice, ce au premers războiul din 1914*, Viena, Editura librăriei curții i. și r. și a Universității Manz, 1915.

corespondent de război german despre campaniile din Transilvania și Valahia ale Armatei a 9-a germane, condusă de către generalul Erich von Falkenhayn, denumite *Marș triumfal*¹¹. Referitor la detaliile sale fizice, pe lângă culoarea evident roșie a coperților, pot menționa lungimea de 21 de centimetri (echivalentă formatului 2) și hârtia de calitate inferioară, fapt explicabil prin penuria specifică războiului. Broșura are 89 de pagini și conține 111 documente diplomatice (trimise către sau dinspre România pe canale diplomatice austro-ungare și germane) și declarația de război a României, aranjate în ordine cronologică, fără a avea atașate vreo adnotație sau vreun comentariu. Pot afirma că, în căutarea obținerii unui anumit efect, editorii au omis probabil telegramele diplomatice care ar fi pus cele două state într-o lumină proastă față de România, cel mai bun exemplu fiind lipsa oricărui document care să menționeze condiția românilor din Austro-Ungaria, cu toate că diplomații austro-ungari au avut discuții pe aceste subiecte cu lideri politici români (spre exemplu, Alexandru Marghiloman redă în *Notele* sale un astfel de episod, petrecut în primele luni ale războiului, în care îi spusese lui Czernin că problema intrării României în război de partea Puterilor Centrale rezidă în oferirea de drepturi politico-administrative suplimentare românilor ardeleni)¹², pe care ministrul austro-ungar le-a raportat cu siguranță superiorilor săi prin același sistem de telegrame cifrate.

Telegramele din *Cartea roșie* încep în jurul convocării Consiliului de Coroană de la Sinaia din 21 iulie/3 august 1914, mai exact prin instrucțiunile date ministrului austro-ungar în România Ottokar Czernin de către contele Leopold Berchtold, ministrul de externe austro-ungar, în care acesta trebuia să îi informeze pe regele Carol și pe prim-ministrul Ionel Brătianu despre ultimatumul pe care țara sa îl trimisese Serbiei. Încă de la început, deși au încercat construcția unei imagini de sine ferme, dar totuși pacifiste (explicând că termenul extrem de scurt de 48 de ore din ultimatum nu este altceva decât o cale prin care se urmărește contracararea *obicinuitei și inacceptabilei tărăgănări a sârbilor*)¹³, ura austro-ungarilor contra națiunii sârbe este vizibilă facil oricărui cititor. Czernin primise instrucțiuni și pentru a insista pe descrierea caracterului pacifist și fără pretenții teritoriale a Dublei Monarhii, care, după spusele lor, utilizase toate căile posibile pentru a preveni războiul, spunând de asemenea că nu doresc intervenția României în contextul unui război local, ci doar în cazul intrării Rusiei în conflict. Ulterior, chestiunile ultimatumului și intervenției militare în care România fusese doar informată, nu și consultată, va constitui unul dintre motivele pentru justificarea refuzului său de intrare în război în 1914.

¹¹ Karl Rosner, *Dela Sibiu până la Siret. Impresiunile unui corespondent de război*, București, Editura „Regele Carol”, 1917.

¹² Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. I, *România și războaiele balcanice (1912-1913); România și Primul Război Mondial (1914-1919); Neutralitatea (1914-1916)*, București, Editura Scripta, 1993, p. 171.

¹³ Contele Berchtold către contele Ottokar Czernin, Viena, 22 Iulie 1914, în *Cartea roșie Austro-Ungară. Documente diplomatice referitoare la relațiunile dintre Austro-Ungaria și România în perioada dela 22 Iulie 1914 până la 27 August 1916*, p. 3-4.

Politicienii români luaseră în calcul toate posibilitățile, astfel încât ordinul de mobilizare parțială a armatei a fost dat la câteva zile după cel al armatei comune austro-ungare (KuK), iar prințul Ferdinand îl întrebase pe generalul Averescu dacă planul său de campanie contra Rusiei este încă fezabil, generalul răspunzându-i că acesta nu are nevoie de nicio modificare¹⁴. Telegramele lui Czernin oferă numeroase detalii despre Consiliul de Coroană, obținute în urma discuțiilor cu regele Carol și alți participanți, precum și rezultate prin colectarea zvonurilor și prin spionaj. Czernin schițează o imagine de aliat fidel lui Carol I, recunoscând în același timp puternicul curent contra Triplei Alianțe din România. În primele luni, Czernin și Berchtold își mențin o atitudine oficială prietenoasă la adresa României, considerând-o încă o parte a Alianței, sperând că unele victorii decisive ale forțelor germano-austro-ungare pot determina intrarea în război a României de partea lor.

Victoriile rusești de la începutul războiului augmentaseră forța și amploarea sentimentelor pro-antantiste din România, cuprinzând uneori nuanțe anti-suveran sau anti-dinastice („strigătul „Vrem Ardealul” s’a unit cu cererea de a înlătura pe rege”¹⁵), bătrânul rege Carol fiind considerat unica baricadă din drumul României spre Antantă. Această perioadă a fost numită de către Constantin Stere *Orgia antantistă*¹⁶, iar îngrijorările asupra sa sunt reflectate fidel și în telegramele trimise la Viena de către Czernin. Cu toate că situația se detensionase brusc spre sfârșitul lunii septembrie a anului 1914, regele Carol rămăsese afectat fizic și psihic, spunându-i lui Czernin în cadrul unei audiențe private că își mai dorește doar să moară, deoarece nu poate trăi să vadă sau să accepte alăturarea României la Antantă, fapt care ar fi constituit, după spusele sale relatate în telegramă de către ministrul austro-ungar, una dintre cele mai mari fărâdelegi petrecute în decursul istoriei¹⁷. Moartea regelui schimbă centrul atenției din telegrama spre relațiile cu Ionel Brătianu, deoarece Ferdinand era privit încă de la început drept un personaj secundar, telegramele oferind numeroase exemple în care opiniile sale se schimbau radical chiar și în decursul aceleiași conversații, fiind descris chiar drept unealta fără de voință a anturajului său¹⁸, o caracterizare utilizată pe scară largă de către viitorii inamici ai României, precum și de către germanofili/rusofobi, uneori în strânsă legătură cu ideea degenerării dinastiei.

După moartea lui Carol I, telegramele trimise din România de către ministrul austro-ungar indică tot mai clar ideea imposibilității unui ajutor militar din partea Vechiului Regat, iar decizia politicianilor români de a păstra neutralitatea nu era considerată drept legată de propriile lor credințe, ci exclusiv de frica față de puterea militară a Centralilor. Din noiembrie 1914, în rapoartele lui

¹⁴ Alexandru Averescu, *op. cit.*, p. 17.

¹⁵ *Contele Ottokar Czernin către contele Berchtold*, Sinaia, 9 Octombrie 1914, în *Cartea roșie austro-ungară...*, p. 15.

¹⁶ Constantin Stere, *op. cit.*, p. 224.

¹⁷ *Contele Ottokar Czernin către contele Berchtold*, Sinaia, 9 Octombrie 1914, în *Cartea roșie austro-ungară...*, p. 15.

¹⁸ *Contele Ottokar Czernin către contele Berchtold*, Sinaia, 23 Septembrie 1914, în *Ibidem*, p. 12.

Czernin se menționează că politicienii români și opinia publică românească sunt, în mare majoritate, cu vederi pro-antantiste, începând chiar să utilizeze sarcasmul, denumindu-i pe români *credincioșii noștri aliați*, respectiv *prieteni noștri* pe Brătianu și cuplul regal român¹⁹, expresii folosite și mai larg, pentru a-i descrie pe cei care, deși erau contra Puterilor Centrale, nu doreau atacarea Dublei Monarhii într-un viitor imediat, ci atunci când ar fi considerat că aceasta se află în pragul colapsului, pentru a obține o victorie facilă, asemenea celei din Bulgaria în anul 1913²⁰. Această mentalitate era considerată una de mare lașitate, ideea unui război *fără rizic și fără sacrificii*, promovată agresiv de Ionel Brătianu ca motivație pentru tergiversările sale, fiind criticată din greu în cercurile germanofile în timpul neutralității și mai ales după înfrângerile militare din campania anului 1916²¹. Trebuie menționat și că dubiile asupra adevăratelor intenții ale prim-ministrului român (dintre care unele opinii menționează retroactiv că acesta se îndreptase spre calea pierzaniei) încep să prindă contur în cercurile germanofile tot în noiembrie-decembrie 1914²².

În timpul iernii 1914-1915, tensiunile dintre cei doi vecini și imaginea negativă a românilor înregistrează o nouă creștere. Czernin îi acuza pe politicienii români de atitudine malițioasă în chestiunea tranzitării materialelor de război spre Turcia (stat care a suferit, până la intrarea Bulgariei în război, de o criză acută de armament și muniții)²³, transmițând Vienei că politicienii români știu foarte bine că *infama lor trădare* determinase pierderea tuturor simpatiilor de care se bucurau anterior la Viena și Berlin, astfel încât considera că neutralitatea românească, chiar dacă ar fi păstrată cu sfințenie până la finalul conflictului, nu ar fi ajutat niciuna dintre tabere²⁴. În luna mai 1915, atunci când Italia intră în război, ceea ce putea fi și a constituit de altfel un exemplu periculos pentru România în sensul efectuării unui uz de precedent, baronul Stepan Burian, noul ministru de externe austro-ungar, îl avertizează pe Czernin despre pregătirile secrete pe care România le întreprinde pentru a se alia cu Antanta. Folosind un stil amenințător, („[...] nu e doar vorba numai de ceea ce poate primi, ci și de ceea ce poate păstra”)²⁵, acesta dă dispoziții pentru intensificarea propagandei rusofobe, mai exact pentru folosirea câtorva mari subiecte (numite *adevăruri fundamentale*) precum echivalența unei victorii a rușilor cu dezastrul României și înfrângerea rușilor drept condiție vitală pentru supraviețuirea sa, câștigurile teritoriale mici și reversibile rezultate în urma unei victorii a Antantei etc., a căror diseminare repetată în cercurile politice și către opinia publică era considerată drept o datorie. Ordinul este repetat și mai târziu, la data intrării Bulgariei în război, când Burian afirmă că până și ei reușiseră să se

¹⁹ Conte Ottokar Czernin către contele Berchtold, București, 14 Noembrie 1914, în *Ibidem*, p. 17.

²⁰ Conte Ottokar Czernin către contele Berchtold, București, 2 Decembrie 1914, în *Ibidem*, p. 18.

²¹ Constantin Stere, *op. cit.*, p. 230.

²² Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 123; Constantin Stere, *op. cit.*, p. 228-229.

²³ Alexandru Averescu, *op. cit.*, p. 87, 103.

²⁴ Conte Ottokar Czernin către contele Berchtold, București, 2 Decembrie 1914, în *Cartea roșie austro-ungară...*, p. 18.

²⁵ Baronul Burian către Contele Ottokar Czernin, Viena, 23 Mai 1915, în *Ibidem*, p. 23.

emancipeze de sub *terorismul moscovit*, ceea ce constituia, în opinia sa, o ocazie potrivită pentru ca românii să își amintească istoria și interesul național pentru a funcționa din nou drept un zid de apărare contra influențelor rusești în Balcani și Europa Centrală²⁶. După consultarea mai multor broșuri de propagandă publicate în timpul neutralității României²⁷, unele dintre ele apărute în condiții grafice excelente (ceea ce sugerează că autorii și/sau editorii lor primiseră fonduri importante de la reprezentanții Puterilor Centrale) și cunoscând scandalurile *presei vândute germanilor* din epocă²⁸, pot afirma că Czernin, alături de colaboratorii săi conaționali, germani și români care scriseseră pentru cauza Puterilor Centrale din credință sau în urma stipendierii, își făcuseră treaba într-un mod remarcabil.

Cei doi miniștri care corespondau prin telegrame erau ferm convinși că nu onoarea, ci succesele Puterilor Centrale pe Frontul de Est (în februarie 1915, Centralii zdrobiseră forțele rusești în cea de-a Doua Bătălie de la Lacurile Mazuriene) țineau încă România în afara războiului, ceea ce îl determinase pe ministrul de la București să sondeze opiniile unor politicieni români despre o posibilă cooperare militară. Deși nu este clar stipulată astfel, se poate considera că aceasta a fost ultima încercare de aducere a României de partea Puterilor Centrale, când lui Brătianu îi fusese promisă chiar Bucovina și mai multe drepturi pentru românii ardeleni în schimbul unei cooperări militare, dar acesta lăsase oferta să expire²⁹. Problema transferului de teritorii ale Dublei Monarhii era una deosebit de sensibilă, ceea ce face acel tip de ofertă unul singular și excepțional, o propunere de acest tip stând de altfel la baza demiterii din funcție a lui Berchtold, care a fost înlocuit de către baronul Burian von Rajecz³⁰. Mai târziu, discuțiile dintre Czernin și Brătianu despre posibilitatea intrării României în război contra Rusiei, care aveau loc de obicei după înfrângeri rusești, pot fi considerate drept sporadice, speculative și caracterizate de neîncredere din partea ambilor oameni politici. Mai exact, de obicei Brătianu insista pe ideile imposibilității luării unei acțiuni contra voinței populare, preferând să rămână neutru sau să intervină în ultimul moment posibil, ministrul austro-ungar considerându-i variantele drept iluzorii sau chiar total inacceptabile.

După noi runde de tensionări și relaxări în a doua jumătate a anului 1915, moartea reginei Elisabeta, survenită în luna martie 1916, a fost considerată un nou punct de cotitură, deoarece ea rămăsese singura persoană germanofilă din anturajul

²⁶ *Baronul Burian către Conte Ottokar Czernin*, Viena, 24 Septembrie 1915, în *Ibidem*, p. 33.

²⁷ *Influența economică a Germaniei în România*, București, 1915; Marcello Rogge, *Quo vadis Romania? Asupra situației României în războiul european*, București, 1915; Radu Rosetti, *Nici într'un chip cu Rusia*, București, Tipografia și Stabilimentul de Arte Grafice Ionescu, 1914; Idem, *Atitudinea României în războiul actual*, Tipografia și Stabilimentul de Arte Grafice Ionescu, 1915.

²⁸ Ștefan Petrescu, *Primul Război Mondial în Balcani și publicistica românească în anii neutralității (1914-1916)*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. XXIX, 2016, p. 47.

²⁹ Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 290.

³⁰ *Count Stephen Burian von Rajecz*, în Spencer C. Tucker (ed.), *The European Powers in the First World War. An Encyclopedia*, New York, London, Routledge, 2013, p. 153; *Count Ottokar Czernin*, în *Ibidem*, p. 205.

regelui Ferdinand, din acel moment *încercuirea* noului suveran fiind considerată încheiată³¹. Cu ajutorul spionajului și al spargerii, respectiv al interceptării cifrului diplomatic italian, Centralii dețineau informații abundente despre pregătirile de război ale României³². Primele indicii asupra tratatelor secrete de război dintre România și Antanta prezentate în broșură originează din luna iulie a anului 1915³³. Astfel, singurele speranțe ale Centralilor asupra unei colaborări cu România rezidau în dorința unor victorii hotărâtoare contra rușilor. Contrar acestora, primele succese ale ofensivei Brusilov din iunie 1916, exploatate masiv pe canalele rusești și antantofile, crescuseră puterea cererilor opiniei publice pentru intrarea în război cu scopul eliberării Ardealului. Deși Brătianu încercase să-și ascundă intențiile prin întărirea prezenței militare românești pe granița estică după o violare de frontieră a rușilor, opinia publică exaltată de știrea venirii rușilor³⁴, alături de sfaturile gratuite oferite de persoane bine informate către prietenii lor de a nu se avânta în afaceri importante și a nu-și lua prea mult bagaj în vacanță³⁵ arată adevăratul parcurs al României.

Conform *Cărții roșii*, punctul în care Czernin considera că România a luat-o pe o cale fără de întoarcere, iar toate jocurile sunt făcute, se regăsește în telegrama adresată lui Burian la 19 iunie 1916³⁶. Întors recent de la Viena, unde a fost cel mai probabil informat de către superiorii săi despre planurile de intrare în război a prim-ministrului român, Czernin raporta după întâlnirea cu Brătianu că este convins de adevăratele sale intenții, materializate în negocieri secrete și pregătiri de atac a Austro-Ungariei, care constituiau de altfel o concretizare a dorinței reaprinsă de anexare a Ardealului³⁷, singura nesiguranță a sa rezidând în data exactă a atacului. Referitor la relațiile sale cu regele Ferdinand, un moment similar a avut loc la 25 iunie, când suveranul român i-a declarat, pe lângă negarea tratatelor secrete cu Antanta, pe care le descria drept simple zvonuri, că există o posibilitate ca România să calce pe urmele Italiei, însă o astfel de acțiune nu este iminentă, nici imediată.

Excelent informat, Czernin schițează în telegramele sale de la finalul lunii iunie 1916 chiar principalele condiții cerute de România de la viitorii săi aliați pentru intrarea în război contra Dublei Monarhii (o ofensivă generală a Antantei, artilerie și muniții trimise prin Rusia, declarație de război doar contra Austro-Ungariei, nu și a Germaniei sau Bulgariei, anexarea Transilvaniei și Bucovinei)³⁸, fapt cu atât mai interesant cu cât convențiile României cu Antanta nu fuseseră încă

³¹ Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 386.

³² Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, București, Meteor Publishing, 2014, p. 46.

³³ *Contele Ottokar Czernin către baronul Burian*, București, 9 Iunie 1915, în *Cartea roșie austro-ungară...*, p. 24.

³⁴ *Consulul general de Felner către baronul Burian*, Galați, 12 Iunie 1916, în *Ibidem*, p. 42-43.

³⁵ Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 386.

³⁶ *Contele Ottokar Czernin către baronul Burian*, Sinaia, 19 Iunie 1916, în *Cartea roșie austro-ungară*, p. 44-45.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Contele Ottokar Czernin către baronul Burian*, Sinaia, 28 Iunie 1916, în *Ibidem*, p. 49.

semnate la acea dată. Acesta aflase inclusiv de ultimatumul dat României de către Antantă (celebrul *Acum ori niciodată!*) și despre semnarea convențiilor, fără să ofere totuși prea multe detalii, dar, pe de altă parte, anticipează cu precizie perioada începerii ostilităților: mijlocul lunii august³⁹. În ultimele săptămâni de neutralitate a României, Czernin și Burian, alături de omologii lor germani, discutau intens despre pregătirile de război și măsurile de siguranță impuse, spre exemplu trimiterea celei mai importante părți ale corespondenței austro-ungare la Viena și înțelegerea cu ministrul olandez despre transferul protecției diplomatice a cetățenilor austro-ungari din Vechiul Regat la momentul instituirii stării de război.

Decidenții români au încercat să păstreze aparențele păstrării neutralității până în ultimul moment. Brătianu nu renunțase la scuzele sale obișnuite, declarându-i lui Czernin că pregătirile de război sunt doar moduri de a satisface opinia publică și/sau manevre militare ori concedii date soldaților pentru strânsul recoltei. De asemenea, conform telegramelor, Brătianu îl mințise cu ocazia Consiliului de Coroană din 14/27 august 1916, spunându-i că nu s-au discutat chestiuni ce țin de intrarea României în război, ci despre Titu Maiorescu, care ar fi dorit să răstoarne guvernul pentru a deveni prim-ministru⁴⁰, informație care o contrazice pe cea oferită de generalul Averescu, care notase că Brătianu îi spusese lui Czernin că la respectivul consiliu se discutase și se decisese păstrarea neutralității țării⁴¹. Broșura se încheie cu reproducerea declarației de război a României, înmănată austro-ungarilor de către Edgar Mavrocordat, ministrul român la Viena, în care este descrisă perspectiva românească asupra tratatului din 1883, condiția românilor ardeleni etc., respectiv cu o telegramă trimisă de la Stockholm lui Burian de către Czernin, în care sunt oferite detalii suplimentare despre consiliul de coroană, declarația de război și soarta supușilor austro-ungari din România, în special a personalului diplomatic, din primele zile de conflict.

În concluzie, pot considera *Cartea roșie austro-ungară* drept o sursă excelentă de alăturat altor surse de epocă mai bine cunoscute. Aceasta le contrazice în unele puncte, însă cel mai adesea întărește principalele lor idei despre perioada studiată: volatilitatea încrederii politicianilor români în traseul și acțiunile pe care România trebuia să le întreprindă, bazate mai ales pe rezultatele militare ale celor două alianțe combatante, ceea ce poate constitui un indiciu suplimentar asupra atitudinii lor din timpul participării țării în război, care a variat de la extaz la agonie și vice-versa de mai multe ori. O altă informație întărită de sursa studiată se referă la imaginea lui Brătianu, care, cu excepția câtorva afaceriști din ambele tabere cu care a încheiat contracte cu mari profituri, cea mai mare parte a politicianilor români (fie ei antantofili sau germanofili), alături de mai mulți membri de vază ai armatei, aveau sentimente negative față de acesta, datorate în principal caracterului său ambivalent și a trăgănantărilor duse la extrem. Nici aliații ruși nu aveau încredere

³⁹ *Contele Ottokar Czernin către baronul Burian*, Sinaia, 20 Iulie 1916, în *Ibidem*, p. 62.

⁴⁰ *Contele Ottokar Czernin către baronul Burian*, București, 18 August 1916, în *Ibidem*, p. 79.

⁴¹ Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din război*, vol. I, *Neutralitatea (1914-1916)*, București, Editura Militară, 1992, p. 105.

în Brătianu, fapt explicat de ministrul austro-ungar încă din iunie 1916 prin trimiterea materialelor de război către România abia după intrarea sa oficială în acțiune⁴². O particularitate a acestei broșuri, care rezidă în atenția pe care o primește Brătianu în cuprinsul telegramelor (secondat doar de către regele Ferdinand), este construcția imaginii sale de prim-responsabil pentru intrarea României în război și dezastrul militar la care se ajunsese după câteva luni de la acest eveniment. De asemenea, broșura demonstrează încă o dată eficacitatea spionajului Puterilor Centrale, ceea ce oferă confirmare publicațiilor germanofobe din timpul neutralității care lansau des astfel de acuzații la adresa lor.

⁴² *Contele Ottokar Czernin către baronul Burian*, București, 28 Iunie 1916, în *Cartea roșie austro-ungară...*, p. 49.